

30 Soruda

Çocuk ve Genç
İşçilere Özel
Çalışma Koşulları

30 Soruda

Çocuk ve Genç
İşçilere Özel
Çalışma Koşulları

05 numaralı
el kitabı
serisi

giriş

30 Soruda Çocuk ve Genç İşçilere Özel Çalışma Koşulları El Kitabı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Teftiş Kurulu Başkanlığı tarafından işçilerin eğitimi ve iş mevzuatından kaynaklanan hakları konusunda bilinçlendirilmeleri amacıyla hazırlanmış el kitapları serisi içinde yer almaktadır.

El Kitabı ilk olarak 2011 yılında hazırlanmış ve o tarihten itibaren işçi eğitimi toplantılarında yaygın şekilde kullanılmış, aynı zamanda İTKB resmi web sitesi üzerinden işçilere ulaştırılmıştır.

Kitap içerisinde çocuk ve genç işçilerin çalışma koşulları, çalışma süreleri, yıllık izinleri ve hafta tatillerine dair soru ve cevap niteliğinde temel bilgilere yer verilmiştir. Zaman içinde İş Kanunu ve ilgili yönetmeliklerde meydana gelen değişiklikler sebebiyle revize ihtiyacı doğmuş ve 2017 yılı Temmuz ayı içinde kurulan çalışma grubu tarafından el kitabı revize edilerek güncel mevzuatla uyumu sağlanmıştır.

Revize edilen el kitapları, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Türkiye Ofisi tarafından yürütülen "Türkiye'de Suriyeli Mültecilerin ve Ev Sahibi Toplulukların İşgücü Piyasasına Katılımının Geliştirilmesi" projesi kapsamında Arapça çevrilmiş ve Türkçe ve Arapça dillerinde basımı yapılmıştır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı olarak temel amacımız kaynaklarımızı etkin ve verimli kullanarak, çalışma barışının ve sosyal güvenliğin sağlanması yolunda sunduğumuz hizmetlerin uluslararası normlara, çalışma hayatının gereklerine ve değişen şartlara uygun hale getirilmesi ve sürekli iyileştirilmesidir. Bu bağlamda Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının denetlemeye yetkili birimi olan ve çalışma barışının tesisi ve çalışanların sağlık ve güvenliğinin sağlanması amacıyla görev yapan İş Teftiş Kurulu Başkanlığı programlar dahilinde denetim faaliyetleri yapmaktadır.

Kurulumuz sadece denetim faaliyetleri ile sınırlı kalmamaktadır. İşçi ve işverenlerin çalışma mevzuatından kaynaklanan hak ve yükümlülüklerini öğrenmeleri konusunda çeşitli bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetleri de yapmaktadır. Bu bağlamda çocuk ve genç işçilere özel çalışma koşulları konusunda bu el kitabı hazırlanmıştır. Kitapta; çocuk ve genç işçilerin çalışma koşulları, çalışma süreleri, yıllık izinleri ve hafta tatillerine ilişkin temel bilgilere yer verilmiştir. İşçi ve işverenlerimiz için temel başvuru kaynağı olarak düşündüğümüz bu el kitabını hazırlayan iş müfettişlerine teşekkür ederim.

Hulusi AY

İş Teftiş Kurulu Başkanı

ön- söz

İş mevzuatında çocuk ve genç işçilerin çalışma koşulları neden ayrı düzenlenmiştir?

Çocuk ve genç işçilerin sağlık ve güvenliklerini, fiziksel, zihinsel, ahlaki ve sosyal gelişmelerini sağlamak, öğrenimlerini devam ettirebilmeleri ve ekonomik istismarlarını önlemek için çocuk ve genç işçilerin çalışma koşulları ayrıca düzenlenmiştir.

2-Çocuk işçi kimdir?

On dört yaşını bitirmiş, on beş yaşını doldurmamış ve ilköğretimini tamamlamış kişidir.

3-Genç işçi kimdir?

On beş yaşını tamamlamış, ancak an sekiz yaşını tamamlamamış kişidir.
Genç İşçilere Özel Çalışma Koşulları

4-Hafif iş nedir?

Yapısı ve niteliği itibarıyla ve yerine getirilmesi sırasındaki özel koşullara göre;

- Çocukların gelişmelerine veya sağlık ve güvenliklerine zararlı etki ihtimali olmayan,
- Okula devamını, mesleki eğitimini veya yetkili merciler tarafından onaylanmış eğitim programına katılımını ve bu tür faaliyetlerden yararlanmasını engellemeyen işlerdir.

5-Çocuk çalıştırma yaşı nedir?

- On beş yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması yasaktır.
- Ancak, on dört yaşını doldurmuş ve zorunlu ilköğretim çağını tamamlamış olan çocuklar, bedensel, zihinsel, sosyal ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devamına engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılabilir.
- On dört yaşını doldurmamış çocuklar ise, bedensel, zihinsel, sosyal ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devamına engel olmayacak sanat, kültür ve reklam faaliyetlerinde yazılı sözleşme yapmak ve her bir faaliyet için ayrı izin almak şartıyla çalıştırılabilirler.

6-Çocuk ve genç işçilerin çalıştırılmalarına izin verilen işler nelerdir?

Çocuk ve genç işçilerin çalıştırılmasına izin verilen işler, Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik ekinde sayılmıştır. Söz konusu Yönetmeliğe göre;

- On dört yaşını bitirmiş ve ilköğretimini tamamlamış çocuk işçiler, ancak Yönetmeliğin 1 numaralı ekinde belirtilen hafif işlerde çalıştırılabilirler.
- On beş yaşını tamamlamış, ancak 18 yaşını tamamlamamış genç işçiler, Yönetmeliğin 2 numaralı ekinde çalışmalarına izin verilen işlerde çalıştırılabilirler.
- On altı yaşını doldurmuş fakat on sekiz yaşını bitirmemiş genç işçiler, Yönetmeliğin 3 numaralı ekinde çalışmalarına izin verilen işlerde çalıştırılabilirler.

7-Mesleki ve teknik eğitim okullarından mezun genç işçilerin çalıştırılmasında herhangi bir sınırlama var mıdır?

3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu kapsamında mesleki ve teknik eğitim okul ve kurumlarından mezun olan meslek sahibi on altı yaşını doldurmuş genç işçiler; sağlığı, güvenliği ve ahlakının tam olarak güvenceye alınması şartıyla Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik ekinde belirtilen sınırlamalara bağlı kalmaksızın ihtisas ve mesleklerine uygun işlerde çalıştırılabilirler.

8-Zorunlu ilköğretim çağını tamamlamış ve okula gitmeyen çocukların çalışma süreleri nasıl uygulanır?

Çocuk ve genç işçilerin günlük çalışma süreleri, yirmi dört saatlik zaman diliminde, kesintisiz on dört saat dinlenme süresi dikkate alınarak uygulanır.

- On dört yaşını doldurmuş, zorunlu ilköğretim çağını tamamlamış ve okula gitmeyen çocukların çalışma süreleri, günde yedi haftada otuz beş saatten,
- On beş yaşını tamamlamış çocukların çalışma süreleri, günde sekiz, haftada kırk saatten,
- On dört yaşını doldurmamış, sanat, kültür ve reklam faaliyetlerinde çalışan çocukların çalışma süreleri günde beş, haftada otuz saatten, fazla olamaz.

9-Okul öncesi ve okula devam eden çocukların eğitim dönemindeki çalışma süreleri nasıl uygulanır?

Okul öncesi çocuklar ile okula devam eden çocukların eğitim dönemindeki çalışma süreleri, eğitim saatleri dışında olmak üzere, en fazla günde iki saat ve haftada on saat olabilir.

10-Okula devam eden çocukların okulun kapalı olduğu dönemlerdeki çalışma süreleri nasıl uygulanır?

Okula devam eden çocukların çalışma süreleri okulun kapalı olduğu dönemlerde, günde yedi ve haftada otuz beş saatten fazla olamaz. On beş yaşını tamamlamış çocuklar için bu süre günde sekiz ve haftada kırk saate kadar artırılabilir.

11-Günlük çalışma süresinden sayılan haller nelerdir?

Çocuk ve genç işçilerin günlük çalışma sürelerinin hesaplanmasında, 4857 sayılı İş Kanunu'nun 66. maddesinde belirtilen çalışma süresinden sayılan hallerin yanı sıra,

- İşverenin vermesi gereken eğitimlerde geçen süreler,
- İşverenin işyeri dışında gönderdiği kurslar ve toplantılarda geçen süreler ile yetkili kurum ve kuruluşlar tarafından düzenlenen mesleki eğitim programlarında geçen süreler,
- Ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından çalışan çocuk ve gençler ile ilgili olarak düzenlenen konferans, kongre, komisyon ve benzeri toplantılara temsilci olarak katılmaları nedeniyle işlerine devam edemedikleri süreler, çalışma sürelerinden sayılır.

12-Çocuk ve genç işçilerin ara dinlenme süreleri ne kadardır?

Çocuk ve genç işçilere iki saatten fazla dört saatten az süren işlerde otuz dakika, dört saatten yedi buçuk saate kadar olan işlerde çalışma süresinin ortasında bir saat olmak üzere ara dinlenmesi zorunludur.

*2 saatten fazla
4 saatten az
süren işlerde*

30 dakika

*4 saatten fazla
7,5 saatten az
süren işlerde*

1 saat

13-Çocuk ve genç işçilerin hafta tatili izinleri ne kadardır?

Çocuk ve genç işçilerin hafta tatili izinleri kesintisiz kırk saatten az olamaz.

14-Çocuk ve genç işçiler ulusal bayram ve genel tatil günlerinde çalıştırılabilir mi?

Çocuk ve genç işçiler, ulusal bayram ve genel tatil günlerinde çalıştırılmazlar.

Bir takvim yılı içerisinde toplam 15.5 gün ulusal bayram ve genel tatil günü vardır. Ulusal bayram 28 Ekim saat 13.00'den itibaren başlar ve 29 Ekim gününü de içerecek şekilde 1.5 gündür. Genel tatil günleri ise 1 Ocak, 23 Nisan, 1 Mayıs, 19 Mayıs, 15 Temmuz, 30 Ağustos, 1'er gün, Ramazan Bayramı 3.5 gün ve Kurban Bayramı 4.5 gündür.

20
gün

İşçinin isteği üzerine en fazla ikiye bölünerek kullanılabilir.

15-Çocuk ve genç işçilere verilecek yıllık ücretli izin süresi ne kadardır?

Çocuk ve genç işçilere verilecek yıllık ücretli izin süresi en az 20 gündür.

16-Çocuk ve genç işçilere verilecek yıllık ücretli izinler bölünebilir mi?

Yıllık ücretli iznin kesintisiz kullanılması esastır. Ancak, yararına olduğu durumlarda çocuk ve genç işçinin isteği üzerine en fazla ikiye bölünerek kullanılabilir.

17-Çocuk ve genç işçilerin izinleri ne zaman verilir?

Okula veya eğitime devam eden çocuk ve genç işçilere yıllık ücretli izinleri okulların tatil olduğu, kursa ve diğer eğitim programlarına devam edilmediği dönemlerde verilir.

18-Kimler çocuk ve genç işçi çalıştıramaz?

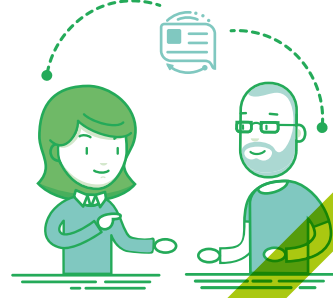
Çocuk ve genç işçileri;

- Çocuklara karşı işlenmiş suçlardan hüküm giyen,
- Yüz kızartıcı suçlardan hüküm giymiş olan,

işveren veya işveren vekilleri çalıştıramazlar.

19-Çocuk ve genç işçi çalıştıran işveren iş sözleşmesi yapmak zorunda mıdır?

İşveren çalıştırdığı çocuk ve genç işçinin velisi veya vasisi ile yazılı iş sözleşmesi yapmak zorundadır.

20-Sanat, kültür ve reklam faaliyetlerinde çalıştırılacak çocuklar için izin alma yükümlülüğü var mıdır?

On dört yaşını doldurmamış çocuklar; bedensel, zihinsel, sosyal ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devamına engel olmayacak sanat, kültür ve reklam faaliyetlerinde yazılı sözleşme yapmak ve her bir faaliyet için ayrı izin almak şartıyla çalıştırılabilirler.

21-İşverenin çocuk ve genç işçinin velisi veya vasisine bilgi verme yükümlülüğü var mıdır?

İşveren, çocuk ve genç işçinin velisi veya vasisine, çocuk ve genç işçinin çalıştırılacağı iş, karşılaşılabileceği riskler ve alınan önlemler hakkında bilgi vermek zorundadır.

22-İşveren okula devam eden çocuk ve genç işçiden öğrenci belgesi istemeli midir?

İşveren, okula devam eden çocuk ve genç işçiden çalıştırmaya başlamadan önce, öğrenci olduğuna dair belge istemeli ve söz konusu belgeyi özlük dosyasında muhafaza etmelidir.

23-İşverenin çocuk ve genç işçiyi çalıştırmaya başlamadan önce eğitim verme yükümlülüğü var mıdır?

İşverenler, çocuk ve genç işçilere, çalıştırmaya başlamadan önce; işyerindeki riskler, işe uyum ve kanuni hakları hakkında ve işin niteliğine göre gerekli iş başı eğitimlerini vermelidir.

24-Çocuk ve genç işçilerin çalıştırılmasında uyulması gereken esaslar nelerdir?

- Çocuk ve genç işçinin işe yerleştirilmesinde ve çalışması süresince güvenliği, sağlığı, bedensel, zihinsel, ahlaki ve psiko-sosyal gelişimi, kişisel yatkınlık ve yetenekleri dikkate alınmalıdır.
- Çocuk ve genç işçiler, okula devam edenlerin okula devamları ile okuldaki başarılarına engel olmayacak, meslek seçimi için yapılacak hazırlıklara ya da Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yeterliliği kabul edilen mesleki eğitime katılmasına engel olmayacak işlerde çalıştırılabilirler.
- İşverenler çocuk ve genç işçilerin tecrübe eksikliği, mevcut veya muhtemel riskler konularında bilgisizlik veya tamamen gelişmiş olmamalarına bağlı olarak gelişmelerini, sağlık ve güvenliklerini tehlikeye sokabilecek herhangi bir riske karşı korunmalarını temin etmek zorundadırlar.

25-İşveren, çocuk ve genç işçinin çalışma koşullarında değişiklik yapabilir mi?

İşveren, çocuk ve genç işçinin işe başlamasından önce veya çalışma esnasında, çalışma koşullarında değişiklik olması gerektiği hallerde, bu değişikliği yapabilmek için aşağıdaki hususları göz önünde bulundurmalıdır:

- İşyeri ve işin yapıldığı yerin uygunluğu ve tanzimi,
- Kullanılan iş ekipmanlarının şekli, sırası ve bunların kullanılış biçimleri,
- İş organizasyonları,
- Çocuk ve genç işçilere verilen eğitimin ve talimatların düzeyi.

26-Çocuk ve genç işçilerin fiziki veya zihinsel gelişim ile güvenliği yönünden risk tespit eden işverenin yükümlülüğü nedir?

İşverenlerce yapılması gereken değerlendirme sonucunda; çocuk ve genç işçilerin fiziki veya zihinsel gelişmeleri ile güvenlikleri yönünden risk tespit edilmesi halinde, en kısa sürede gerekli tıbbi kontrollerin yapılması sağlanmak zorundadır.

27-Çocuk işçilerin çalıştırılabilecekleri hafif işler nelerdir?

- Düşme ve yaralanma tehlikesi olabilecek şekilde çalışmayı gerektirecek olanlar hariç meyve, sebze, çiçek toplama işleri,
- Kümes hayvanları besiciliğinde yardımcı işler ve ipek böcekçiliği işleri,
- Esnaf ve sanatkarların yanında satış işleri,
- Büro hizmetlerine yardımcı işler,
- Gazete, dergi ya da yazılı matbuatın dağıtımı ve satımı işleri (yük taşıma ve istifleme hariç),
- Fırın, pastane, manav, büfe ve içkisiz lokantalarda komi ve satış elemanı olarak yapılan işler,
- Satış eşyalarına etiket yapıştırma ve elle paketleme işleri,
- Kütüphane, fuar, panayır ve sergi yerlerinde yardımcı işler (yük taşıma ve istifleme hariç),
- Spor tesislerinde yardımcı işler,
- Çiçek satışı, düzenlenmesi işleri.

28-Genç işçilerin çalıştırılabilecekleri işler nelerdir?

- Meyve ve sebze konserveçiliği, sirke, turşu, salça, reçel, marmelat, meyve ve sebze suları imalatı işleri,

- Meyve ve sebze kurutmacılığı ve işlenmesi işleri,
- Helva, bulama, ağda, pekmez imalatı işleri,
- Kasaplarda yardımcı işler,
- Çay işlemesi işleri,
- Çeşitli kuru yemişlerin hazırlanması işleri,
- Küçükbaş hayvan besiciliğinde yardımcı işler,
- Süpürge ve fırça imalatı işleri,
- Elle yapılan ağaç oymacılığı, kemik, boynuz, kehribar, lüle taşı, Erzurum taşı ve diğer maddelerden süs eşyası, düğme, tarak, resim, ayna, çerçeve, cam ve emsali eşya imalatı işleri,
- Toptan ve perakende satış mağaza ve dükkanlarında satış, etiketleme ve paketleme işleri,
- Büro işyerlerinde büro işleri ve yardımcı işler,
- İlaçlama ve gübreleme hariç çiçek yetiştirme işleri,
- İçkili yerler ve aşçılık hizmetleri hariç olmak üzere hizmet sektöründeki işler,
- Diğer giyim eşyası, baston ve şemsiye imalatı işleri,
- Yiyecek maddelerinin imalatı ve çeşitli muamelelere tabi tutulması işleri,
- Yorgancılık, çadır, çuval, yelken ve benzeri eşyaların imalatı ve dokuma yapmaksızın diğer hazır eşya imalatı işleri,
- Sandık, kutu, fıçı ve benzeri ambalaj malzemeleri, mantar, saz ve kamıştan sepet ve benzeri eşya imalatı işleri,
- Çanak, çömlek, çini, fayans, porselen ve seramik imaline ait işler (fırın işleri ve silis ve quarts tozu saçan işler hariç),
- El ilanı dağıtım işleri,
- Cam, şişe, optik ve benzeri malzeme imalathanelerinde üretime ilişkin işler (fırın işleri ve silis ve quarts tozu saçan işler, ısıtma işlemi, renklendirme ve kimyasal işler hariç),
- Bitkisel ve hayvansal yağların üretimi ve bunlardan yapılan maddelerin imaline ilişkin işler (karbon sülfür gibi parlayıcı veya tahriş edici çözücülerle yapılan prine veya benzeri yağlı maddelerin ekstrasyon yoluyla yağ üretimi işlerinde ekstrasyon kademeleri hariç),
- Pamuk, keten, yün, ipek ve benzerleriyle bunların döküntülerinin hallaç, tarak ve kolalama tezgahlarından ve boyama ile ilgili işlemlerden bölme ile ayrılmış ve fenni iklim ve aspirasyon tesisatı olan iplikhane ve dokuma hazırlama işleri,
- Balıkxane işleri,
- Şeker fabrikalarında üretime hazırlamaya yardımcı işler,

- Araçsız olarak 10 kg'dan fazla yük kaldırılmasını gerektirmeyen torbalama, fiçilama, istifleme ve benzeri işler,
- Su bazlı tutkal, jelatin ve kola imali işleri,
- Sandal, kayık ve emsali küçük deniz araçlarının imalatı ve tamir işleri (boya ve vernik işleri hariç).

29-On altı yaşını doldurmuş fakat on sekiz yaşını bitirmemiş genç işçilerin çalıştırılabilecekleri işler nelerdir?

- Toprağın pişirilmesi suretiyle imal olunan kiremit, tuğla, ateş tuğlası işleri ile boru, pota, künk ve benzeri inşaat ve mimari malzeme işleri,
- Kurutma ve yapıştırma işleri, kontrplak, kontratabla, yonga ağaçtan mamul suni tahta ve PVC yüzey kaplamalı suni tahta imali işleri ile empenye işleri,
- Parafinden eşya imali işleri,
- Kuş ve hayvan tüyü kıllarının temizlenmesi, didikleme, ayrılması ve bunlara benzer işler,
- Plastik maddelerin şekillendirilmesi ve plastik eşya imali işleri (PVC'nin imali ve PVC'den mamül eşyaların yapımı hariç),
- Mensucattan hazır eşya imali işleri (Perde, ev tekstili, otomobil ürünleri ve benzerleri),
- Kağıt ve odun hamuru üretimi işleri,
- Selüloz üretimi işleri,
- Kağıt ve kağıt ürünlerinden yapılan her türlü eşya ve malzemenin imali işleri,
- Zahire depolarındaki işler ile un ve çeltik fabrikalarındaki işler,
- Her türlü mürekkep ve mürekkep ihtiva eden malzeme imali işleri.

30-On sekiz yaşını doldurmamış işçilerin çalıştırılmayacağı işler nelerdir?

Yaş kayıtlarına bağlı olarak müsaade edilen işlerden olsalar dahi aşağıdaki işlerde on sekiz yaşını doldurmamış işçiler çalıştırılmaz.

- Hazırlama, tamamlama ve temizleme işlerinde,

- Alkol, sigara ve bağımlılığa yol açan maddelerin üretimi ve toptan satış işlerinde,
- Parlayıcı, patlayıcı, zararlı ve tehlikeli maddelerin toptan ve perakende satış işleri ile bu gibi maddelerin imali, işlenmesi, depolanması işleri ve bu maddelere maruz kalma ihtimali bulunan her türlü işlerde,
- Gürültü ve/veya vibrasyonun yüksek olduğu ortamlarda yapılan işlerde,
- Aşırı sıcak ve soğuk ortamda çalışma gerektiren işlerde,
- Sağlığa zararlı ve meslek hastalığına yol açan maddeler ile yapılan işlerde,
- Radyoaktif maddelere ve zararlı ışınlarla maruz kalınması ihtimali olan işlerde,
- Fazla dikkat isteyen ve aralıksız ayakta durmayı gerektiren işlerde,
- Parça başı ve prim sistemi ile ücret ödenen işlerde,
- Eğitim amaçlı işler hariç iş bitiminde evine veya ailesinin yanına dönmesine imkan sağlamayan işlerde,
- İşyeri hekimi raporu ile fiziki ve psikolojik yeterliliklerinin üzerinde olan işlerde,
- Eğitim, deney eksikliği, güvenlik konusunda dikkat eksikliği getirme ihtimali olan işlerde,
- Para taşıma ve tahsilat işlerinde,
- 4857 sayılı İş Kanununun 69 uncu maddesinin birinci fıkrasında belirtilen gece dönemine rastlayan sürelerde yapılan işlerde.

ILO Türkiye Ofisi

Ferit Recai Ertuğrul Cad. No:4

T: +90 312 491 98 90 • F: +90 312 491 99 45

ankara@ilo.org • ilo.org/ankara

İş Teftiş Kurulu Başkanlığı

Emek Mahallesi, 17. Cadde No: 13 06520 Çankaya /ANKARA

T: +90 312 296 62 31 • F: +90 312 212 29 61

isteftis@csgb.gov.tr • csgb.gov.tr